

Javaslat

*„A Kabay házaspár találmányát életre keltő, általuk alapított
és „3. gyermekükként” szeretett*

tiszavasvári

Alkaloida Vegyészeti Gyár Zrt.”

Tiszavasvári Települési Értéktárba történő felvételéhez

Készítette:

Tiszavasvári Város Önkormányzata

P. h.:

.....
Dr. Fülöp Erik polgármester

Tiszavasvári, 2015. augusztus 31.

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:

Tiszavasvári Város Önkormányzata

Összeállította: **Kocsi Erika történész, megbízott szakértő**

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név:	<u>Sipos Ibolya alpolgármester</u>
Levelezési cím:	<u>4400 Tiszavasvári, Városháza tér. 4.</u>
Telefonszám:	<u>70-772-2612</u>
e-mail cím.	<u>ibolyasipos@gmail.com</u>

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése:

„A Kabayházaspár találmányát életre keltő, általuk alapított és „3. gyermekükként” szeretett” tiszavasvári Alkaloida Vegyészeti Gyár Zrt.”

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

☐ agrár- és élelmiszergazdaság	☐ egészség és életmód	☐ épített környezet
☒ X ipari és műszaki megoldások	☐ kulturális örökség	☐ sport
☐ természeti környezet	☐ turizmus	

2. A nemzeti érték fellelhetőségének helye:

4440 Tiszavasvári, Kabay János utca 29. és a helyi Vasvári Pál Múzeum innovatív, idén átadott „Alkaloida Anno” kiállítása is sok érdekes adatot, dokumentumot, tárgyi emléket őriz a régi gyár világából, s a múlt századi „gyáristák” életéből.

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

☒ X települési	☐ tájegységi	☐ megyei	☐ külhoni magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

„Mi tudjuk - csak mi tudjuk, hogy életképes és élni fog-, mert élnie kell. A mi hitünk adja neki az erőt, amikor mindenki feladta már az életét... Mikor még kicsi, gyenge, nyomorult, még alig él, s hogy nem tud mindjárt repülni, mindenki gúnnyal és megvetéssel fordul el tőle. Életképtelen korai torzszülött.(...) féltjük, óvjuk, virrasztunk felette. Csak mi ketten.”

Dr. Kelp Ilona

A tiszavasvári Alkaloida Vegyészeti Gyár születésének gyökereit kutatva, a „fogantatás” pillanatáig visszautazva az időben „a magyar Curie-házaspárként” dolgozó, kutató **Kabay János** és neje, kutatásai társa, „ikerlángja”, **Dr. Kelp Ilona** közös, a világ tudományos életét máig meghatározó találmányáig kell visszamennünk. **Az Alkaloida Vegyészeti Gyár 1927-1936-ig terjedő történetének fókuszában fogja jelen javaslatátéti tanulmány bemutatni Tiszavasvári ma is üzemelő gyárát, hiszen a kezdetek, a Kabay-házaspár világszínvonalú munkájának és alapító szellemiségének okán méltó a nemzeti értékkel nyilvánítást jelentő települési érték ragra, az idén alakult és munkáját most kezdő Tiszavasvári Települési Értéktárba történő besorolással.** Tiszavasvári egyik mindmáig legnevesebb szülőtte **Kabay János és Kabayné Dr. Kelp Ilona** közös munkásságának központi eleme: a világ gyógyszergyártásnak egy döntő szegmensét, a morfingyártást megreformáló, és azóta is meghatározó két speciális találmányrendszer mely **Kabay-módszer** néven vonult be a tudományos köztudatba. E két, egymással összefüggő gyógyszerészeti felfedezés megmutatta az utat az ellenőrzött morfingyártáshoz az ópium fázis elkerülésével, előbb zöld máknövényből („zöld-eljárás”) 1925-ben, majd tovább fejlesztve a technikát 1931-ben száraz mákszalmából („száraz eljárás”), melyet addig csak mezőgazdasági hulladékként használtak. Az világ összes gyógyszergyárában a mai napig az ipari „*morfingyártás magyar atyjának*” módszerével állítják elő száraz mákszalmából az orvoslásban elengedhetetlen alapanyagot képező morfint. A gyár létét a **Kabay-házaspár** elszántságának köszönheti, ők ugyanis nem csupán elméleti tudósok voltak, ezért 1. találmányuk után továbblépve gyakorlati értékkel akarták tenni az elméleti felfedezést: **maguk akartak morfint gyártani.** Az első pillanatban eldöntötték, hogy ha nem sikerül *Pesten* értékesíteni a találmányt, akkor visszatérnek a korai kutatások és indíttatás helyszíneire. **Kabay János bátyja, Kabay Péter** hajdúnánási patikájában végezte, kezdetleges laboratóriumi körülmények között korai kutatásait, a Patika ma is Gyógyszertárként működik, autentikusan és alázattal őrizve a múlt század szellemiségét, az **Alkaloida** egyik volt dolgozójának *iff. Csende Ferencnek és nejének* vezetésével. A hajdúnánási „*Városi Legendárium*” pedig hűen az őrsi egykori ifjú kutató emlékét. **Kabay János** és neje először itt próbálta meg gyár alapításához az induló tőkét megszerezni, de a nánási gazdák nem voltak fogékonyak „*a mireggyár*” ötletére, s itt inkább a szürke marhatenyésztés és a szalmafonás volt a helyi fő tevékenység, ezért a lelkes, fiatal tudós pár visszatért **János** szülőhelyére, „a gyökerekhez” világszenzációt jelentő találmánya „gyakorlati

életre keltéséhez”. Így a férfi szülőhelyén *Büdszentmihályon (a mai Tiszavasváriban)* hoztak egy laboratóriumot a további kutatásoknak és egy gyárat. A *Kabay-család* látott is üzleti lehetőséget a morfin-gyárban, mert a morfint csak igen drágán azoktól a külföldi cégektől lehetett beszerezni, akik a *Kínából* származó ópiumot használták alapanyagként. **Az Alkaloid Vegyészeti Gyár története szervesen összefonódik az 1. találmánnyal és a következő, fő 2. felfedezés inspirálója lesz. 1927. 01. 24-én ült össze az új vállalatot alapító közgyűlés: Dr. Szabó Sándor ügyvéd** lett az elnök, *Kabay Péter* az alelnök, hiszen ő anyagilag beszállt a gyár létesítésébe, s *Kabay János* pedig a műszaki igazgató lett, ő készítette az építési alaptervet és valamennyi szükséges berendezést, be nem fejezett mérnöki tanulmányai tudását is felhasználva. **Így született meg az Alkaloida Vegyészeti Gyár Részvénytársaság a család, a helyi gyógyszerész és néhány büdszentmihályi barát összefogásával az első, 1925-ös, friss szabadalomra.**

A hihetetlen eltökéltséggel és akaraterővel bíró, magát sem szellemileg, sem fizikailag soha nem kímélő *Kabay János* kellő tőke és tapasztalat hiányában emberfeletti munkával szervezte meg a máktermesztést és a gyártáshoz szükséges gépek előállítását, s magát a gyártási folyamatot, és ez a munkamorál, azaz a saját fizikai épségét sem kímélő hozzáállás mindvégig jellemezte őt. **Mivel 1. gyermekük Jánoska 1926-ban, 2. gyermekük, Icke 1927-ben, épp a gyár létrejöttével egy időben születtek, az elméleti találmányt gyakorlati erővé váltó Alkaloida Vegyészeti Gyárat „3. gyermeküknek” nevezték és úgy is kezelték.** A vállalat mindössze 7 munkással indult, gyermekkori, falubeli barátokkal és 1935-ben pedig, amikor bátyja önző manipulációja miatt *Kabay* kénytelen volt elhagyni, a pesti irodába átköltözve, már 73 dolgozója volt, akik a végtelenül emberséges, baráti hozzáállása miatt mélységesen szerették és tisztelték őt, különleges kötelék által meghatározva. **A legelső 7 munkás közt volt Hajdú Sándor, aki az egyik legértékesebb kordokumentummal ajándékozta meg az utókort a Kabay életmű kapcsán. Volt a kezdő csapatban gépszerező, villanyszerelő, kovács, asztalos, ács, és építőmester.** Roppant sokat adott nekik és családjuknak a gyár léte, hisz a faluban és a környéken alig volt munkalehetőség. A vegyészeti szakképzett munkaerő létszáma ekkor és nagyon sokáig 0, vagy később is csak minimális volt, s ez a zseniális, hogy *János* ilyen adottságok közepette is szakszerűen életet lehelt-mint a nagy alkotók általában- a találmányába. Az uradalmi gazdatiszteket ugyan rendkívüli módon felháborította, hogy nyakkendő és zakó nélkül jár és beállva az „egyszerű” munkások közé, összepiszkolja a kezét, de őt ez a legkevésbé sem zavarta. **Gyára viszont minden erőfeszítése ellenére sokáig súlyos anyagi nehézségekkel küzdött, gyakran az összeomlás előtt állt. Az anyagiak előteremtése állandó problémákat, gondokat okozott, ám ezek ellenére a fiatal gyógyszerész szívósan folytatta kutatásait is.**

Az is előfordult, hogy a gyár működésének kritikus, kényszerleállásos időszakában, sőt sokan évekig ingyen dolgoztak, tartották karban a gépeket, és még Kabayékat is meglepték élelemmel, ajándékokkal. Nem véletlen, hogy, amikor fiának 2. kötete megjelent az Alkaloida kiadásban, akkor 1986-ban, halála után 60 évvel is elevenen élt *Kabay János* emléke az emberek szívében, ugyanis **az első munkások munkaadójuk iránti végtelen rajongása áthagyományozódott az új dolgozókra is „élő szeretet-folyamat képezve”, s ezért övezi még ma is- a már külföldi, indiai tulajdonban lévő gyárban-különleges tisztelet Kabay Jánosék emlékét.** Az Alkaloida udvarán lévő, 1956-ban felavatott *Kabay -szobor* előtt évekig minden nap volt friss virág. A munkások tehát a gyár születési-és gyermekbetegségeket átélő időszakában is a szó legigazibb értelmében tekintették szívügyüknek az üzemet, s ez a hozzáállás a korban is példa nélkülinek számított, **Kabymeleg embersége, szívós hite, és egy lelkes, tehetséges gárda lázas munkakedve volt az a töltet, ami dinamizálta, éltette és előrelendítette a roppant nehéz időszakokban**

is az Alkaloidát. 1927-ben az 1. évben ugyan, még csak 1,9 kg morfint sikerült előállítani, és 6000 pengő volt a veszteség, ami miatt a család, aki tevőlegesen soha nem vett részt az effektíve valós munkában, János hibáztatta, addig ez 1934-re (tehát mindössze 7 év alatt) 500kg-nyi nyers morfin lett, ami teljes mértékben fedezte a magyar piaci szükségletet. **A siker kizárólag Kabay János, dr. Kelp Ilona és az elhivatott munkások lelkiismeretes hozzáállásának, küzdelmeinek végterméke.**

Az 1927-es első még kis mennyiségű gyártott morfint, a gyár első produktumát az egyetem gyógyszerészeti karán bevizsgálták, s a következő jelentést adták róla:

„...Az általunk bevizsgált minta... megfelel a magyar, német, angol, helvét és amerikai gyógyszerkönyvek követelményeinek és így igazolva van, hogy a laboratóriumban előzőleg megállapított gyártási módszer a nagybani technikai előállításnál is bevált. Nagyon kívánatos lenne, hogy a vállalat olyan körülmények közé kerüljön, hogy ezen speciális magyar találmány hazánkban kellőképpen kiaknázható legyen...” **Az elméleti sikert gyakorlatban is beigazoló gyár létrejöttével tehát megindult a morfin magyar gyártása, de az igazi nehézségek még csak ezután kezdődtek. A vállalkozás állandó pénzügyi nehézségekkel küszködött, a hivatalos szakmai körök pedig nem gyorsan ismerték fel a felfedezés értékét. Igazából kezdetben minden komolyabb tudományos, szakmai, erkölcsi támogatás és zsibbasztó anyagi nehézségek közepette egy a világ pezsgésétől elszigetelt közegben, Jánosnak és Ilonának kellett a hátán vinnie előre a vállalatot, s dolgozni az ellenőrzéseken és a folyamatos fejlesztésen, a további kutatásokon. János szinte éjjel nappal mindenütt jelen volt, Ilona pedig sokáig a titrálásokat végezte. Az első év hiányai miatt - nem látva annak óriási jelentőségét, hogy a kis mennyiség ellenére is világrengető eredmény volt a gyakorlati siker - a család is ellenük fordult, s ez később is nagyon sokszor előfordult szó szerint megtörve ezzel a tudományos kihívásoktól viszont soha meg nem rettenő Kabay János lelkét. A belső küzdelmekről, vívódásokról és a személyiségről teljes képet adóan Kelp Ilona kincset érő és minden érző szívű, a múlt értékeire fogékony ember számára elolvasandó Naplója tanúskodik, ami a 3. gyermek, az Alkaloida sorsát is árnyaltan taglalja nyilván az ottlétük idejéig.**

A család tehát az öccse sikereire féltékeny, kisebb stílű, kevésbé tehetséges Péterrel az élen, a Mama vakon védő pártfogása alatt minden nehézségnél ellenük fordult, viszont a sikerek idején soha nem adták meg az oly áhított elismerést a szerény, soha nem a pénzért, hanem a kutatás, a kihívás szellemi öröme miatt dolgozó, ám méltatásra vágyó Jánosnak. S természetesen az ő támaszának, Ilonának sem, ki mindig végtelenül szerényen húzódott meg a háttérben, ám segítségével Kelay nem boldogult volna a gyár létrehozásánál, üzembe állításánál. A család, s Péter méltatlan hozzáállását mutatja, hogy szó szerint semmibe nézve János küzdelemét, azt állította, hogy ha nem ő találta volna fel ezt a módszert, akkor megtalálta volna más.(Nem túlzás azt állítani a történetek ismeretében, hogy egy másfajta, valóban megbecsülő testvéri hozzáállással, s termékenyítő familiáris közegben akár János korai halála is kivédhető lett volna.)

Ráadásul a gyár folyamatos küzdelme a fennmaradásért, és a találmány tovább fejlesztése irgalmatlan és roppant kedvezőtlen, hektikus történelmi közegben, az 1. világháború után és a világgazdasági válság idején zajlott úgy, hogy a folyton lázadó, kutató tudós elme, természeténél fogva mindig tovább-és továbbhatolt az ismeretlenbe, felrúgva a tudomány addigi dogmáit és a továbbfejlesztési kísérleteken dolgozott.

Az 1927-es első termelési évnek tehát a további kutatások aspektusából is mindenképp előremutató módon le kellett vonni a tanulságait. A technológia elvben jónak tűnt, de a kivitelezés során tehát, mint látjuk jelentkeztek a gyakorlati problémák. A gyár beindításához a *Tedej* tanyán bérelt földön termesztett mák a júliusi kánikulában gyorsan érett, pedig a begyűjtésnek az aratás idejének az elvirágzást követően kellett volna megtörténnie, amikor a tejnedvek még frissek a fejekben. Bár az üzem dolgozói mindent elkövettek annak érdekében, hogy a szállítás minél gyorsabban történjék, a levek forrásnak, erjedésnek indultak. Az üzem üstjei nem bírták a tempót a sűrítéssel, a szűrések kétségbeejtően lassan haladtak. Egyre több ment tönkre az anyagból az erjedés miatt, a kitermelés pedig annyira csekély volt, hogy bemutatásra elegendőnek bizonyult ugyan, de eladásra gondolni sem lehetett. **A helyzet az első üzemév után teljesen lehangoló és aggasztó volt.** Késtek a gépi berendezések, amelyeket *Kabay János* egyedileg rendelt meg különböző cégektől (hogy ne lehessen rekonstruálni a technológiát), majd megérkezésüket követően késett üzembe helyezésük is. Növelte a gondokat, hogy a *Földművelésügyi Minisztérium*, miután tudomást szerzett a gyár alapításáról, annak részvényjegyzésében részt kívánt venni. A felajánlott forgótőkét nem folyósították időben, illetve utólag módosított feltételekhez kötötték. A gyár adósságai időközben tovább növekedtek. *Kabay János* okulva az első üzemév keserű tapasztalatain, a betakarítás meggyorsítása érdekében saját munkásaival „vándor kivonót” ún. „mobil gépet” szerkesztett egy kiselejtezett gőzekéből és egy Bolynder dízel-motorból. Ennek az úthengerre emlékeztető masinának volt a feladata, hogy a termelés helyszínén felvágja, kiáztassa a mákot, és az így nyert levet szállításhoz hordozza. Az eljárás gyorsítása érdekében, a szűrés fázisát kihagyva, a levet „lekvárrá” sűrítették, amely ebben a formában már nem indult erjedésnek és tovább el lehetett tartani.

A több mélypontot és több leállást is megélt kis fiatal gyár később is, de az évekig ingyen dolgozó munkások, *Dr. Augusztin*, *Dr. Kelp Ilona* és az elképesztő nehézségek közepette is életben maradó és termelő gyárra felfigyelő néhány hazai és külföldi szakember lassan, de mégis élénkülő figyelme és odafordulása közepette életben maradt és fejlődött. *Kelp Ilona* Naplójában igazi aggódó „anyaként” számol be a gyár szívverésnek minden egyes felszabadult és annál gyakoribb kritikus ritmikájú fázisáról, valóban „3. gyermeküként” kezelve azt. Az élet pedig nagyon sokszor és sokfajta módon tesztelte be az életképességét. **Az 1928-as esztendő ugyan teljes erkölcsi sikerrel zárult. *Kabay Jánost* meghívták a *Budapesten* megrendezett *II. Nemzetközi Gyógynövénykongresszusra*, ahol *Augusztin Béla* közvetítésével sikerült megismernie a francia *Perrat* professzort, aki igen nagy elismeréssel nyilatkozott az ifjú kutató munkájáról. Az üzem, bár minimális haszonnal, de már nem veszteségesen zárta az 1928-as esztendőt, mindenki bizakodva tekintett a jövő felé. Az 1929-es év azonban alaposan lenullázta ezt a bizakodó és optimista hangulatot.** Ez már a gazdasági válság első éve volt, amelyhez még kedvezőtlen nyári időjárás is társult. Az előző év jó tapasztalatai után a *Kabay Rt.* a tedeji bérelt föld mellé még néhány környékbeli gazda máktermését is lekötötte. A mák aratásának ideje viszont annyira gyorsan köszöntött be, hogy szinte képtelenek voltak átvenni a szerződött és lekötött mákmennyiséget, a késztermék pedig lehangolóan kevés mennyiség, mindössze 8–10 kg volt. A kész morfin minőségileg ugyan nagyon jó volt, eladásra viszont jelentéktelenül kevés mennyiség. A termelésfokozása érdekében tehát az üzemet fejleszteni és bővíteni kellett, de ehhez hiányzott, mint később is oly sokszor az anyagi fedezet. **Az 1929-es év tehát valódi versenyfutás volt a tőke előteremtéséért, ami nem kis feladat volt, ahogy *Kelp Ilona* fogalmazott Naplójában:**

„A tőke óvatos és lelketlen.”

Kabay Péter is eladta hajdúnánási gyógyszertárát 70 ezer pengőért, melynek teljes összegét a gyár fejlesztésére fordították. Ennek fejében részvényjegyeket kapott, ám ezt az „önfeláldozó”, valójában a felesége nyomására komoly anyagi haszonért meglépett gesztust később nagyon sokszor és sokfajta előnyt követelve testvére szemére hányta a nehéz időszakokban hátat fordítva neki, a sikerek idején méltatlanul magának akarva a dicsőséget, s öccsét soha nem kellően méltatva, sőt még csak nem is tisztelve. *Dr. Augusztin* közreműködésére az egyik miniszter kölcsönt ígért a gyártási kapacitás bővítésre, s ennek nyomán hitelekkel meg is indultak a beruházások, még ebben az évben, ám mint kiderül, a *Földművelési Minisztérium* ismét csak ígéretett, sőt a kormányváltás majdnem megpecsételte a *Kabay Rt.* sorsát. Az új minisztert ugyanis nem érdekelte a morfin gyártása, és így a kölcsönigényt nem írta alá. Időközben híressé vált mondása szerint: **„A kabát rosszul van begombolva, tessék újra gombolni!”** Ezzel lekerült a napirendről a kölcsönigény. Mindez történt április hónapban, amikor a gazdákkal leszerződött mák már szépen fejlődött, és a szerződéseket felbontani nem lehetett. **A katasztrófa szinte elkerülhetetlennek látszott. Árverezés, árverezést követett, a család fizetését letiltották, az üzem munkásainak bérezésére nem volt pénz, a gyár 1929 telén leállt.** Mindez pedig olyan lehetetlen helyzetbe hozta az eladósodott gyárat, hogy senki nem tudta, hogy vajon feláll-e ebből a helyzetből: *„1929 ősze. Mélypontja minden nyomorúságunknak. Mi tudjuk - csak mi tudjuk, hogy életképes és élni fog-, mert élnie kell. A mi hitünk adja neki az erőt, amikor mindenki feladta már az életét... Mikor még kicsi, gyenge, nyomorult, még alig él, s hogy nem tud mindjárt repülni, mindenki gúnnyal és megvetéssel fordul el tőle. Életképtelen korai torzszülött.(...) féltjük, óvjuk, virrasztunk felette. Csak mi ketten. (...)Egy család becsülete, élete boldogsága, jövője, egy világra szóló találmány léte vagy pusztulása forog kockán.”*(Kelp Ilona)

Pedig bizony nem pusztán tudományos jelentőségű, hanem komoly nemzetgazdasági „érték vetülete” is volt *Kabay* felfedezésének, hiszen addig csak *Franciaország, Németország, Anglia, Svájc és az USA* gyártott morfint ázsiai ópiumból. **Innentől fogva pedig az új vállalkozás Magyarország presztízsének emelésére is lehetőséget nyújtott, ám ezt csak nehezen és sok lobbizás nyomán ismerték fel az illetékes körök, szó szerint fel kellett ezt velük ismertetni.** Ebben a tevékenységben jutott jelentős szerep a vállalat kereskedelmi igazgatójának, a jó önérvényesítő és beszédkészséggel, valamint kellő simulékony ravaszsággal megáldott kereskedelmi igazgatónak és részvényesnek, *Wendlernek Miklósnak*, aki ennek ellenére nem egyértelműen pozitív figura az *Kabay - találmányt* életre keltő és továbbfejlesztő gyár életében. Ő kétségtelenül jó érzékkel és tehetséggel lavírozott a hazai és nemzetközi befolyásszerzésért, de sokszor önös érdekek mentén személyi vagyonszerzésre használta fel befolyását attól sem visszariadva, hogy egymás ellen uszítsa *Péter* felszínességét és a féltékenysége miatti feszültséget kihasználva a *Kabay – fivérek*et. Mindez rengeteget rombolt *János* lelki épségén, aki pedig az egész történet szíve, lelke motorja volt. (*Kabay János* halála után *Wendler* lett a legnagyobb magánrészvényes és a vállalat vezérigazgatója.)

Az ifjú kutató-pár és 3. gyermekének jövője tehát a találmány hordereje ellenére sokáig bizonytalan és instabil volt. Kabay ebben az időben saját maga „lobbizva”, a család által elhagyottan és kiteszítottnak, az éjszakát sokszor bizony az utcán töltve, szegényen és kopott ruhában kilincselte minisztériumoknál valódi támogatásért, mert nem bírt nyugodni a találmányát életre keltő, ám kényszerleállás alatti gyár és évekig ingyen dolgozó, benne most is bízó és hűséges munkásai sorsa miatt. A félbehagyott gyártás befejezéséhez szükséges 15.000 pengőt végül Ilona egy rokonának közbenjárásával a *Honvédelmi Minisztérium* adta, de feltételhez, mégpedig „kinevezett minisztériumi szakértő” ellenőrzéshez és az ő jelentéshez kötötte a végkimenetelt. 1930 augusztusáig állt tehát az üzem, amelyben aktívan minden

fázisban jelenlévőként dolgozott *Kabay* és felesége, munkáscsaládi körülmények közt élve. **Egész létüket meghatározta a gyár, jellemző módon a hálósobából már a laboratórium nyílt.** Ilona végezte az összes elemző munkát, János pedig nem csak a morfin-tisztítást, kristályosítást csinálta saját kezűleg, hanem az üstöknél és a keverőknél is gyakran felváltotta munkásait. **Nem csupán szellemileg állt tehát helyt magas hőfokon égő tudós, hanem fizikai erőfeszítései is emberfelettiak voltak.** Az említett kinevezett minisztériumi szakértő **Dr. Spergely Béla, Gyógyszerész Egyesület elnöke** volt, aki a vállalat életképességét vizsgálta. Nem csak komoly és elismert szakember volt, hanem az egyik legnagyobb gyógyszergyár tulajdonosaként gazdag üzletember is, s egy roppant jó szellemű, pozitív hozzáállású pártfogóra letek végül személyében. Ő felismerte és méltatta a házaspár emberfeletti erőfeszítéseinek igazi értelmét, a későbbiekben is *Kabayék* segítőtje lett. A gyár végül életben maradt, jelentése korrekt, szakszerű és pozitív volt, a további fejlődést megalapozó, s az értékeket a helyén kezelő:

„A Kabay-féle morfin előállítás lehetőségét nyújt az országnak arra, hogy tisztán belföldi nyersanyagból, legnagyobb részben belföldön termelt vegyszerekkel, morfin és annak sói, valamint társalkaloidái előállíthatók legyenek. A gyár gépi és technikai berendezései üzemi szempontból nézve teljesen megfelelnek évi 300 kg morfin és melléktermékei előállítására. A gyár rentábilis, ha egész éven át foglalkoztatva van. Az állandó üzemben tartáshoz 150.000 pengő üzemi forgótőke szükséges.”

A jelentés nyomán-mely bebizonyította az üzem életképességét-, *Mayer miniszterelnök* úgy döntött, hogy a gyártást folytatni kell. **Viszont a gyár fuldoklott az adósságban a találmány életképességének hitelesítése ellenére is, mutatói:**

1927: 1.736 gr. nyers MO, melyből 1900 gr. M O H C L készült.

1928: 7.400 gr. nyers MO, 2.600gr. narkotin; 68 kg chlorophill

1929: 4.200 gr. nyers MO, 350 kg chlorophill

1930: 16.600 gr. nyers M O , 1.017 kg chlorophill

1931: 104.100 gr. nyers MO, 2.020 kg chlorophill

Fontos momentum, hogy *Augusztin professzor* egyik külföldi útjának kísérőjeként *Kabay János* azért megszerezte a bepillantási esélyt a nemzetközi piacra is: járt *Németországban*, mégpedig *Hamburgban* a híres Boehringer cég központjában és Darmstadtban a világhírű Merck cégnél is. **A helyi viszonyok közt sokszor „varázslóként” és magányos harcosként küzdő kutatónak így nemzetközi viszonyítási alapja és példája is lett. Itthon pedig a nehézségek közepette a szakma nehezen éledő hazai elismerése adta számára az energizáló, a lelkének reményét, tudatának a családi lenézettség közepette erkölcsi kárpótlást adó töltetet.** Ilyen pozitív elismerés volt az is, amikor a *Magyar Gyógyszerészeti Egyesület* 1933-as Közgyűlése méltatta őt, hisz ilyenben nem sokszor volt része.

A levelet érdemes itt is közzétenni:

„Igen tisztelt Kartárs úr!

A Magyarországi gyógyszerész egyesület Budapest-vidéki kerületének 1933. január hó 19-én tartott rendkívüli közgyűlése t. Kartárs Urat, mint a morfin magyar módszerű feltalálóját üdvözölte, s jegyzőkönyvileg megörökíteni határozta.

Midőn erről t. kartárs Urat tisztelettel értesítjük, kerületünk tagjai nevében kérjük, hogy tudományos kutatásait továbbra is folytassa, mert az eddig elért dicsőséges eredményei nemcsak erkölcsileg, hanem nemzetgazdaságilag is az ország érdekeit támogatja, s hazafias célt szolgál.

Megbecsülő tisztelettel köszöntjük...”

S a tehetségét csalhatatlanul felismerő *Spergely* pedig arra biztatta őt, hogy érdemes lenne kidolgoznia a morfinnak kodeinre történő átalakításhoz szükséges eljárást is. Erre ugyan már volt szabadalom: a morfin gyártással és forgalmazással foglalkozó cégeket tömörítő nemzetközi „ópium kartell” legnagyobb tagja, a **svájci Hoffmann la Roche** és a többi nyugati cég épp Merck licence alapján állították elő a kodeint eddig. Dr. *Spergely* cége is importálta a tabletták és szirupok gyártásához szükséges alapanyagot, melynek előállítás eljárása gondosan őrzött titok volt és a kért licence-díj pedig kiugróan magas. *Spergely* azért biztatta *Kabayt* a módszer megkeresésére, mert tudta, hogy ha nem is sikerül az így előállított kodein értékesítését jövedelmezővé tenni, az ország mégis kedvezőbb üzletkötési helyzetbe kerülhetett ezáltal

Kabay János beleállt hát a munkába, hisz ez volt az Ő élettere: az ismeretlen kihívás, erőpróba, gondolkodás, kísérletezés, s a rendkívüli tehetségnek mindössze 3 hónap alatt sikerült előállítania a kodeint **1931 januárjában** kitartó, makacs munkájukat siker koronázta, végre megvolt az első *codein a dimethylmorphin*. Sikerült a methylálástdimethylsulfáttal megoldani. Miközben a *Kabay házaspár* „**a codein gyártás technológiáján**” dolgozott, a gyár új gazdasági embere, a részvénytársaságba egy részvényvel betársult *Wendler* az üzemeltetéshez szükséges pénz előteremtésén fáradozott.

Mint minden nagy felfedezésnél véletlenek is közrejátszanak, a *Kabay* „száraz eljárás” szabadalmánál is volt ilyen. A gyár udvarára beszállított és felhalmozott mákszalma elemzésekor *Kabay János* felesége azt tapasztalta, hogy a kazal különböző részeiről vett minták alkaloida tartalomban nem egyforma vagy közel azonos eredményeket mutatnak. Az eltérések olyan nagy százalékban jelentkeztek, hogy erre bizony kénytelenek voltak jobban odafigyelni. A vizsgálódás során kiderült, hogy az üzem dolgozói a mellékhelyiség helyett a kazal oldalában vizeltek. A vizeletben lévő szulfidok hatására a kazal érintett oldala, az elemzés során, lényegesen nagyobb alkaloida tartalmat mutatott. Ez a felismerés adta *Kabay Jánosnak* a kénsavas kivonás ötletét.

Az erkölcsi és az állami monopóliummal - komoly jövőbeli stabilitással kecsegtető- jelentős előnyt adó helyzet ellenére még az **1931-es év veszteséggel zárult**, hisz sokáig tartott a kényszerleállítás, s az átalakulás is komoly költségekkel járt, a család pedig ismét nem viselkedett támogató és jövőbe látó módon elismerően, sőt komoly és sértő szemrehányásokkal övezték *Kabayt*, mely rendkívül felőrölte lelki erőit. Igazán becsülendő, hogy ilyen közegben és az egyre erősödő viszály ellenére is tudott alkotni,

fejleszteni. S az ő hitének, konok kitartásának, tudós párja támogatásának és rajongó munkásai odaadó küzdelmének köszönhetően az Alkaloida karrierje szépen ívelt felfelé. A nemzetközi piac és a szakmai körök is felfigyeltek a kis gyár eredményire és értékére. A világhírű óriási *Merck* cég tulajdonosa és vegyész mérnöke **Dr. Luckens** is ellátogatott ide, jellemző módon tehát a külföld hamarabb eszmélt. A látogatók *Budapesten, a Kereskedelmi Minisztériumban* érdeklődtek, s jellemző módon ott bizony nem tudtak a gyár hollétéről felvilágosítást adni, végül megtalálták és hónapokat töltöttek el a gyár tanulmányozásával. Búcsúzáskor elragadtatással nyilatkoztak a látottakról, ami újabb szakmai elismerést jelentett a *Kabay*-házaspárnak. Sőt még arra is sor kerülhetett volna, hogy a piacvezető *Merck* cég megvásárolja a szabadalmat tőlük, amit végül az hiúsított meg, hogy az *Egyesült Államok* kormánya nem adott engedélyt a máktermesztésre. *Kabay* lelke számára azonban az egyre fokozódó családi viszály és a família méltatlan bánásmódja közepette, ez az elismerés szívmengető, éltető erejű és további tevékenységét biztatóan inspiráló erejű volt. A nemzetközi elismerést fokozta, hogy **1934 tavaszán az Alkaloidának sikerült komoly növekedést eredményező üzletet kötni a dánokkal Wendler Miklós kereskedelmi igazgató sikeres nemzetközi lobbizása nyomán.** (Sajnálatos azonban, hogy *Wendler* kétségtelenül kiváló üzletszerző képességeit sokszor a gyártási és fejlesztési folyamatokat is blokkoló módon saját gazdagodása és megfélemlítő ambíciói érdekében használta fel személyes érdekeit a gyár érdekei elé helyezve. Bár kétségtelen, hogy a kis gyár és találmánya iránt azonnal szimpátiát érző dán gyártulajdonos, *Dr. Horslev* támogatását ő szerezte meg, s szintén ő győzte meg a családot a szindikátussá alakulás szükségességéről is.

A dánok azért is hajlottak a magyar féllel való üzletre, mert nem voltak tagjai a morfin előállításával és kereskedelemmel foglalkozó, s a nemzetközi piacot uraló ópium-kartellnek, akinek kezdett komoly riválisává válni a fiatal magyar gyár. **A kartell legnagyobb tagja a svájci Hoffmann la Roche nem egyszer megpróbálta roppant tisztességtelen, gáncsoló módon eltakarítani az útból az Alkaloidát, pl. a Népszövetség előtt kétségbe vonta a Kabay- szabadalom eredetiségét azt állítva, hogy nekik hamarabb megvolt az eljárás, ám ezt a Népszövetség hivatalos vizsgálódása alatt nem tudták igazolni, míg az alkaloida szépen benyújtotta angol nyelven is a szabadalmat. A kis magyar cég tehát sikeresen szállt szembe egy nagy múltú nemzetközi céggel, sőt *Wendler* be is perelte a *Hoffmann la Roche*-t, s több évig tartó pert nyertek ellene a *Genfi Nemzetközi Bíróságon.***

Mint említettem, a *dán Kemidroga gyár elnöke, Dr. Horslev* is elismeréssel adózott a szabadalom és a termék előtt, s 60.000 pengő kölcsönt adott a gyárbővítésre, amit 100 kg morfinban kellett visszaadni. Ezzel a gyár végre méltó színvonalra emelkedhetett és a szabadalom gyakorlati síkon is szárnyalhatott. Elsőként és boldogan hűséges munkásait fizette ki *Kabay János*, akik megkapták végre évek alatt elmaradt bérüket, négyen a legelső köztül annyi pénzt kaptak, hogy házat építettek belőle. Megindulhatott a modernizáció is. Ám a sokszor elképesztő helyzetet teremtő Sors ismét fordított a helyzeten újabb lehetetlennek tűnő kihívás elé állítva a kutatót. Az ópium-kartell ugyanis bosszúból megakadályozta az ópium bevitelt *Dániába*, s úgy hogy az egész, a tőkéből gondosan és nagy munkával felszerelt új gyár a nyers morfinra lett beállva kodeint kellett mégis előállítani hirtelen. *Dániának* ugyanis a kialakult új helyzet miatt kodeinben kellett visszafizetni a kölcsönt. A kodein nagy mennyiségű előállításra sem megfelelő berendezés, sem megfelelő eljárás nem volt. Ez a kemény szituáció végleg megöhlötte volna a gyárat *Kabay* tehetsége és eltökéltsége nélkül: végzetes, válságos krízis állapotot eredményezett és feleségén, munkásain kívül senki nem állt mellette, a család ismét hátat fordított, *Wendler és Kabay Péter* az akkor már létező, inkább pénzelszívó, mint támogató erejű kényelmes budapesti irodában várták, hogy majd *János* ezt a helyzetet is megoldja. S jó volt a számításuk: *Kabay János* szívós, becsületos, kudarcot nem

ismerő hozzáállása valóban ezt a problémát is feloldotta, azt csak *Kelp Ilona* látta, tudta igazán, hogy milyen irgalmatlan, önpusztító és önfeláldozó erőfeszítés közepette: „*Maga is beteg, végső erőfeszítésben reszkető idegekkel, de tiszta kutató aggyal és biztos érzéssel kereste az utat. Minden nap újra kezdte.*” S ismét behatolt a lehetetlen dimenzióba, a gyártást kompletté tette a hirtelen, új helyzethez: a kodein kihasználást 75 %-ra javította, s folyamatot teljes részletességgel egészen a kész anyag csomagolásáig tisztán és áttekinthetően lediktálta Ilonának. **A világ és a tudomány kihívásain újra és újra úrrá lévő Kabay lassan, de biztosan meg tudta győzni a világot és a szakmát, ám családja tetszését sehogyan nem tudta elnyerni.** A két táborra szakadt Kabay-család erősebb fele, ugyanis - élén a nagyhatalmú „Mamával”, aki mindenben és sokszor oktalanul a sértett, féltékeny és kis formátumú elsőszülött Péter érdekeit védte- méltatlan, kegyetlen és felesleges módon roncolták János zseniális idegrendszerét. Pedig innen már egészen biztosan felfelé ívelő, fényes karriert futhatott volna be a családi viszály gyilkos, visszahúzó hatásai nélkül, ami végképp megtörte őt és végül áttételesen korai halálát is előidézte.

A mérgezett, feleslegesen megsebzett lélek páratlan erejét mutatja, hogy képes volt a legnagyobb baj és keserűég közepette is előre nézni, olyan lézersugárszerű, koncentrált szellemi erővel, amely csak a legnagyobbak sajátja. A magyar Alkaloida által előállított- a nemzetközi piacokhoz viszonyítva még mindig nem óriási, ám egyre növekvő mennyiségű- morfint a piacon a legtisztábbnak ítélték. Közben a dán *Kemidroga* is talált megoldást a kodein-kérdésre: leányvállalatot létesített Belgiumban a kodein nyers morfinra történő transzformálásához. Az *Alkaloida Vegyészeti Gyár* pedig végre elfoglalhatta méltó helyét a világban: a világ kezdett tudomást venni róla és alapítójáról, *Kabay János* magyar kutató-vegyésztől, ahogyan ő nevezte magát. **S habár 1935 Húsvétján Kabay Péter manipulációja következtében, a Mama nyomására kénytelen volt végérvényesen elhagyni 3. gyermekét, a gyárat annak sírva búcsúzó 73 munkásával, amibe ő is majdnem belehalt, ám felesége támogatásával még ekkor is újra éledt benne a tovább, előre haladó szellemi dinamika.** *Kabay* érdekes lényének egyedi tulajdonsága volt, amint az már számtalanszor kiderült, hogy egyidejűleg tudott nehézségek közepette is a problémán dolgozni és megtalálni a módját annak, hogy más aspektusból nézve hogyan is lehetne azt megoldani. Miután tehát a család oktalan nyomására a sikereire és éledő nemzetközi hírnevére féltékeny bátyjának engedte át a gyárigazgatói címet, aki felszínes, gögös, a munkásokat és a munkát is lenéző oktalan alakalmatlanságában sok hibát tett a *János* által tökéletesen beállított rendszerbe, s sikerült rontania a gyár határfokán, 1935-ben *Kabay János* a vállalat elnöke lett végleg Budapestre költözve, átvéve a *Wendler üzelméi* által uralt irodát. A pár azonban ekkor is előre tekintett és visszatérve a tudományos pályájuk elejéhez, *Augusztinnál* felszereltek egy modern laboratóriumot, ahol tovább kísérleteztek a társalkaloidok leválasztásán, a termelés tökéletesítésén és a *Népszövetség* külön felkérésre egy ellenőrzési-eljárásán dolgoztak a mákszalma morfin-tartalmára vonatkozóan, mely kutató munkát *Kabay* tragikus és döbbenetes körülmények okán bekövetkező hirtelen halála után *Dr. Kelp Ilona* egyedül fejezett be és „*Morfín meghatározás mákszalmában Kabay János módszerével*” címen **eljuttatta a Népszövetségnek tiszteleggel eleget téve a férje iránti felkérésnek.**

Korai és értelmetlen halálának oka egyértelműen a bátyja magatartása volt, mert 1935-36-ben háromszor is kizáródott a gyermekkorá óta soha nem érzékelt sérve, kétszer épp a testvére által okozott feszültségbeli rossz, hirtelen mozdulat miatt. Egyszer 1935. május 1-jén haza látogatva *Büdszentmihályra*, amikor megtudta, hogy bátyja kizárta őt a gyárból, be se léphetett annak területére, dühösen leugrott a szekérről és két orvosnak kellett őt helyrehoznia nagy fájdalmak közepette, másodszer Lengyelországban, ahol már javasolták neki az azonnali műtétet, amit Ő akkor sajnos elutasított.

Hazatérte után még felmerült benne egyik barátja érdekes ötlete nyomán egy különleges fejlesztés gondolata: a szóban forgó barát olyan rostlemez mintát mutatott neki, amelyet a cukornád feldolgozása utáni hulladékból préseltek össze. Ez kemény és vízhatlan volt, bútorhoz és építőanyaghoz lehetett felhasználni. Arról beszéltek, hogy a mákszalma hulladékot is hasonlóan fel lehetne dolgozni. *Kabaynak* régi szándéka volt ugyanis, hogy a zúzalék értékesítéshez megtalálja az utat, mert tudta, hogy savassága miatt az komposztnak nem jó. **Égett a vágytól, hogy már másnap kipróbálja egy eljárást, amire azonban már sajnos nem került sor.**

1936. január 18-ára tűzte ki azt az igazgatótanácsi ülést, amin végre fény derülhetett volna Péter alkalmatlanságára, a gyár csökkenő teljesítményére, egyszóval az oktalan családi viszály káros kihatásaira. Péter azonban még fel sem hívta őt, hanem gyáva módon sógorával üzent, hogy nem jelenik meg gyomorfekélyére hivatkozva, ami csak gyáva kifogás volt, melyet nehéz helyzetekben mindig fegyverként használt, s nem jelenthetett olyan nagy gondot, hisz közel 20 évvel túlélte agyonhajszolt öccsét. A bátyja méltatlan újabb megnyilvánulása okán felzaklatott tudós gyomorgörcsöt kapott és sérve ismét és ezúttal végzetet hozóan kizáródott. A nagy kutató méltatlan halálának utolsó napjainak szinte minden fájó órájáról **Kelp Ilona Naplója** tudósít, mely hátborzongató fájdalmat olt minden érző szívű olvasóba.

1936. január 21-én vonult 4 orvos közös javaslata után egy budapesti kórházba, ahol biztosították arról, hogy rutinműtét előtt áll. Ez végül sajnos olyannyira nem lett igaz, hogy január 22-én operálták és január 29-én már meg is halt hosszú és méltatlan kínhalál közepette „*a hazai morfingyártás atyja*” úgy, hogy ő, - aki egész életét a fájdalomcsillapítás alapanyagának korszerű és gazdaságos előállításra szentelte -, nem részesülhetett a felszínes, elnagyolt, hibát hibára halmozó orvosi magatartás miatt az enyhítő szer jótékony hatásaiban épp a legkritikusabb és legfájdalmasabb pillanatokban. Halála óriási veszteség a tudományos világnak, s az egész emberiségnek, viszont a kérlelhetetlen szívósággal beállított „remekmű”, az **Alkaloida**, a nagy mester halála után is tovább működött, sőt prosperált.

Az Alkaloida Kabay János halála után is tovább működött, hiszen mesteri módon „be volt állítva”, s volt olyan időszak, amikor a hazai monopóliumot már korábban megszerző kis magyar gyár a világ morfín termelésének összesen 10 %- kát adta. *Kabay János és Dr. Kelp Ilona* rendkívüli és áldozatos életének fő művét, a sok küzdelem, fájdalom és emberfeletti hit által, zseniális szellemiséggel megalkotott és saját lélegzetükkel lélegeztetett, speciális innovációra épített gyárat **1948-ban** államosították, de ezután is sikersorozat várt „a jól beállított remekműre”. A világ első 10 gyógyszergyárának egyike volt. A gyár profitján egyébként sokan meggazdagodtak, ám sem *Kelp Ilona*, a szakmai munkáját fiatalon abbahagyó, különleges tudással és erővel bíró rendkívüli asszony, sem pedig gyermekei -10 évi szerény megélhetésen kívül - anyagi hasznot nem láttak belőle. **Sajnálatos tehát, hogy gyára igazi felvirágzását Kabay János már nem élhette meg.**

A történelmi ritmika állami kézbe helyezte egy időre: a magyar állam 1948-ban államosította az Alkaloida Vegyészeti Gyár Rt. többségét. Mondhatni, hogy a gyár történetének egy igen hányatott időszaka következett egészen az 1950-es évekig. Természetesen a nagy mélypontot kiugró fénypont is követte, **hiszen virágkorát az 1970-es években élte, amikor is 2500 dolgozója volt.** Ez az időszak az, ami sok mai idősebb és fiatalabb tiszavasvári lakost, több generációt is erős érzelmi kötődéssel és igazi, mélyről

jövő, megélt tisztelettel fűz Kabay Jánoshoz és gyárához. Ebben- a mai is nosztalgikusan emlegetett időszakban – a gyár külön „városrészt” alakított ki a dolgozóknak és családjuknak *Kabayék* szellemében „igazi nagycsaládként”. Itt külön könyvtár, mozi és tenispálya szolgálta a kikapcsolódást.

1989-ben azonban privatizálták a gyárat és 1996 augusztusában megvásárolta az ÁPV-től az amerikai, kaliforniai ICN Pharmaceuticals Inc. az objektumot, s a cég neve 1998 óta ICN Magyarország Rt. lett. Az ICN Pharmaceuticals Inc. 2003-ban változtatta meg a nevét Valeant Pharmaceuticals Internationalre. 2004-ben pedig külföldi, indiai tulajdonos kezébe került a gyár, mégpedig az indiai Sun Pharmaceutical Industries, akinek idén 2014 januárjában a fő profilt képező morfin gyártás megszüntetését tervező bejelentése sokkolóan bizonytalan helyzetet teremtett a jövőbeli stabilitást illetően, ám a helyzet már stabilizálódott és a gyár folytatja a gyógyszer-alapanyaggyártást, de már nincs 300 dolgozója sem. A gyár ugyanis nem csupán *Kabay életében*, hanem azóta is a térség egyik legnagyobb foglalkoztatója, nem beszélve arról, hogy egy nagyon értékes és komoly „tudományos bázis” is ez az üzem Magyarország számára, méltó folytatójaként a gyáralapító *Kabay zseniális szellemiségének*. Úgy tűnik tehát, hogy a jelen sem kedvesebb a már születésétől sok viszontagságot és megpróbáltatást átélte, a *Kabay János-féle* találmányt életre keltő és beigazoló *Alkaloida Vegyészeti Gyárhoz*. **A magyar gyökerű világszabadalomból kinövő, idén 88 éves *Alkaloida Vegyészeti Gyár* tehát sokáig világviszonylatban is jelentős, és *Kelet-Európában* is hegemon pozíciójú szereplője volt a morfingyártásnak. A gyár jövője kapcsán most azonban sajnos még mindig sok a kérdőjel.**

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett:

A 2012. évi XXX. törvény, a hungarikum törvény dinamikusan változó, egyre több és több helyi, megyei és kiemelt nemzeti értéket, majd *hungarikumot* számot tartó ereje lehetőséget teremt arra, hogy egy-egy község, város a „*települési érték*” megtisztelő ranggal és értékei felkutatásával, dokumentálásával és nyilvántartásával tisztelje meg az ember alkotta és természeti vagy élő kulturális hagyományokban gyökerező értékeit. Külön öröm, hogy az általános nemzeti értékpiramis áttekintve egy olyan „*ritkán gyarapodó*” kategóriában is található *Tiszavasvári Városában* érték, mint a jelen javaslatot tárgyanak besorolási keretét adó „*Ipari és műszaki megoldások*” kategória. **Az 1927-es létesítésű „*Alkaloida*” több szempontból is kedves, ezáltal helyi értéktári besorolásra az elsők közt méltó kincse Tiszavasvárinak.** Egyrészt egy városunk szülötte és hitvese által életre keltett, korszakalkotó tudományos találmány gyakorlati formába öntése, másrészt egy sok viszontagságot átélte, ma is üzemelő és- bár külföldi tulajdonban lévő-, de jelentősnek számító **gyógyszeripari üzem**. Mindemellét a város és a térség egyik legnagyobb foglalkoztatója és tudományos bázisa. Városunk mai középkorú és idősebb generációjának számos tagja kötődik több évtizedes múlttal és egész életét meghatározó élményekkel a gyárhoz.

Mind egy tudományos találmányt életre keltő létesítmény, mint a múlt századi tudós genius pár gyakorlati remeke, mind pedig városunk meghatározó ipari objektumaként indokolt és célszerű az értéktári besorolása helyi szinten.

A *hungarikum törvény* szempontrendszeréhez igazítva elmondható, hogy a magyar szellem komoly találmányának eredményeként hozzájárul a helyiek, s a nemzetközi gyógyszergyártásban betöltött korábbi, markáns szerepe miatt, a magyarság mentális, jó közérzetéhez is. Sokáig emelte és emeli akár ma is a tudományos országimázst, ezért

megfontolandó akár a Települési Értéktárba történő besorolása után a Megyei Értéktár felé történő szíves továbbajánlása is, hiszen megyei szinten is komoly foglalkoztató központ és a múlt századi tudományos életből fakadó ipartörténeti objektum is.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források):

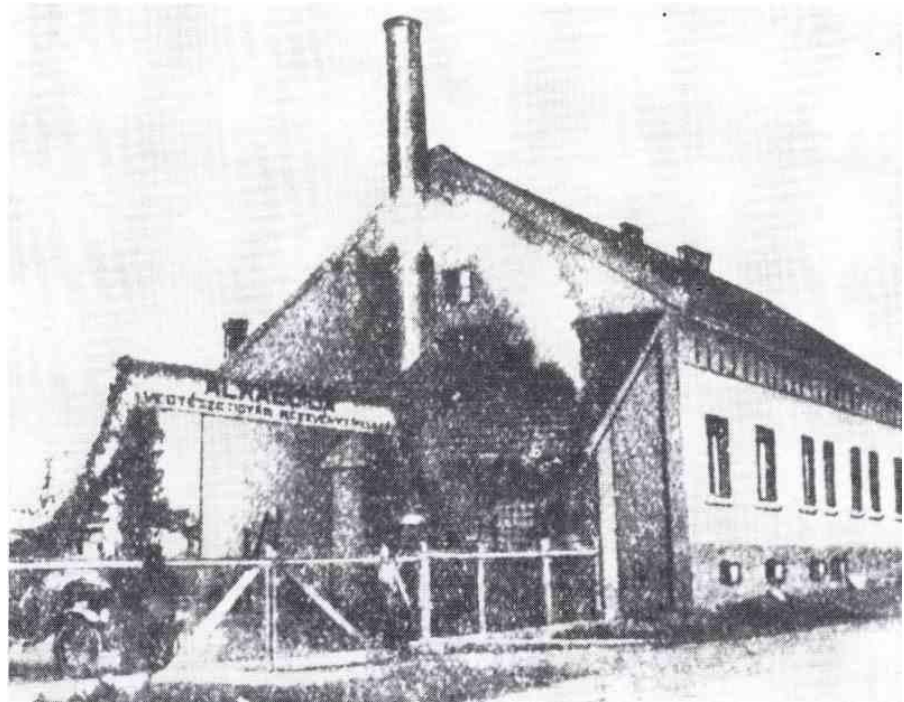
1. **ARCKÉPAVATÓ** Ünnepségek a Magyar Vegyészeti Múzeumban, (In: Magyar Kémikusok Lapja. 52. évf., 12. szám/1997.)
2. **A KABAY CSALÁD** levelezésének gyűjteménye. Tiszavasvári Alkaloida Gyár házi múzeum.
3. **HAJDÚ** Sándor: Az Alkaloida Vegyészeti Gyár története /minden fellelhető adat, statisztika, levél gyűjtemény/
4. **JOHN J KABAY**:Kabay János magyar feltaláló élete (Alkaloida Vegyészeti gyár Rt., Tiszavasvári, 1996.)
5. **SZENTGYÖRGYI** István: Kabay János munkája és a helybeli morfin előállítás fejlődése
6. **ifj. MENNER** Ödön: Kabay Péter gyógyszerészi és gyártörténeti munkájának értékelése. Gyógyszerészet Tanács Gyógyszertári Központja által meghirdetett 1986 évben első helyezett pályamunka.
7. www.kabayjanos.eu
8. Gyógyszerkutató és gyógyszergyártás (Magyarország a XX. században - MEK)
9. **HOSZTAFY** Sándor: Ópium és morfin laoszi és magyar vonatkozásai (Laosz Világa)
10. **BALOGHNÉ** Szűcs Zsuzsanna - **CZIFRA** Sándorné - **OLAJOSNÉ** Agócs Margit -**OPRE** Csabáné: *Csipetnyi Büdszentmihály*, Nyíregyháza, 2013.,81. o.

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe: www.alkaloida.hu

III.

MELLÉKLETEK

1. *Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja:*

Az első Alkaloida

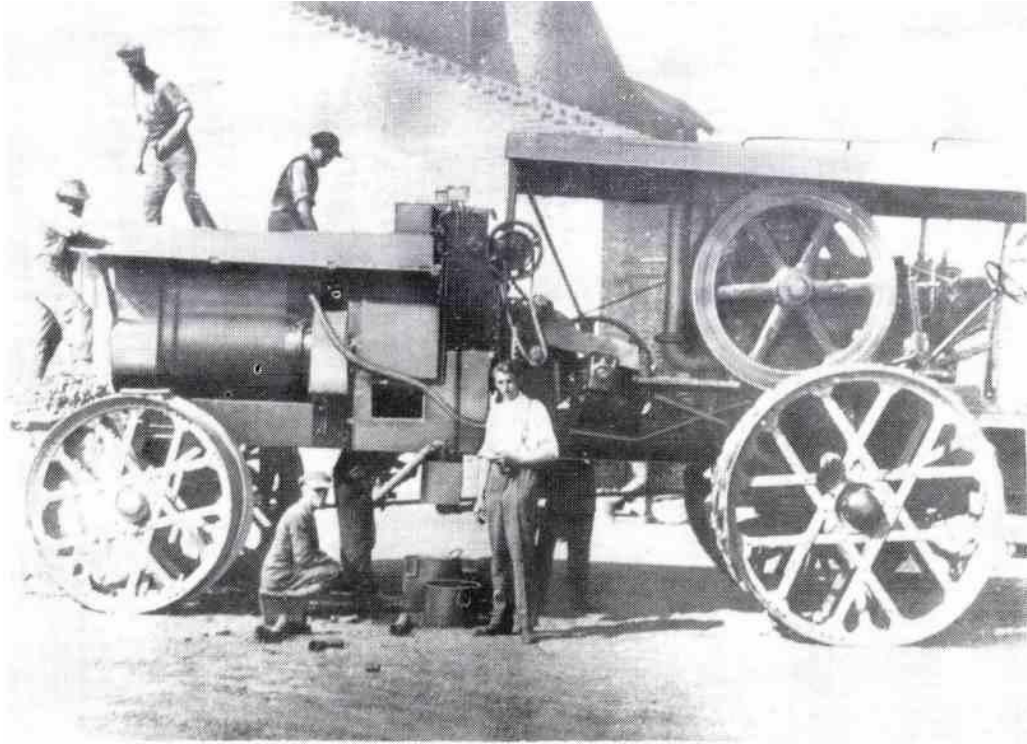
A Kabay - házaspár „3.gyermeke”: Az Alkaloida Vegyészeti Gyár 1927-ben

Az Alkaloida Vegyészeti Gyár Rt. dolgozói 1927-ben: Ülnek balról-jobbra: Gulyás Sándor, Gáli Miklós, H. Molnár János, Nagy Gábor, Almási ?; állnak az első sorban: Mezei Ferenc, Sajtos Mihály, Kabay János, Alföldi László, Gáli Sándor, Reszegi Miklós, Gulyás András; állnak a második sorban: ?, Szabó Ambrus, Balogh Károly, Fekete Lajos, Szabó Gábor

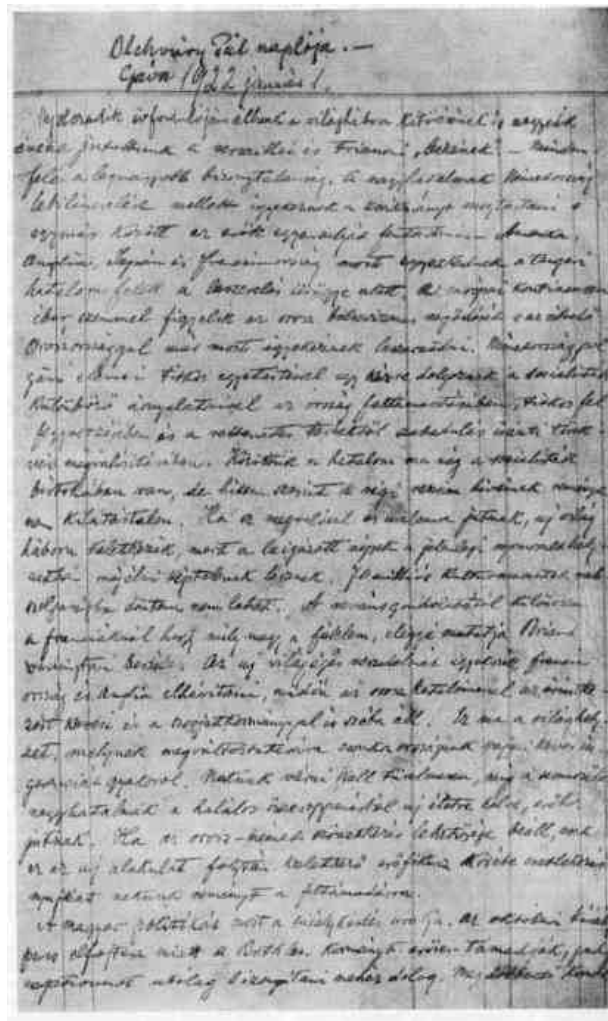
A fiatal Kabay János és családja. Gyermekei, Jánoska és Icike születése után valóban „3. gyermeküként” szerették a gyárat.

Kabay János a „kivonógép” mellett

Múlt századi mákszezon Büdszentmihályon, Tiszavasvári előd-településén

Kabay János Naplójának fenti részlete: a precíz, előrendülő, gördülékenyen kapcsolt sorok a kutató elme jövőre koncentráció, analitikus gondosságát és minden körülmények között alapos, problémamegoldó lelkületét tükrözik.

Az Alkaloida Vegyészeti gyár Zrt. – Sotkó Gyula beszerzési - és logisztikai menedzser által tervezett logója

Kabay János- 1956-ban emelt szobra- ma is a gyár udvarának központi, a gyáralapító iránti örök tiszteletet sugalló emlékmű

Az Alkaloida Vegyészeti Gyár Zrt. bejárata